

4. Исаев Д.Н, Каган В.Е. Половое воспитание и психогигиена пола у детей. – Л.: Медицина, 1979. – 184 с.
5. Каган В.Е. Воспитателю о сексологии. – М.: Педагогика, 1991. – 256 с.
6. Колесов Д.В. Беседы о половом воспитании. – М., 1980. – 192 с.
7. Малахов Б.Б. Половое воспитание подростка. – Л., 1981. – 36 с.
8. Сухомлинська О.В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. В кн. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.
9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 1. – К.: Рад. школа, 1976. – 656 с.
10. Хрипкова А.Г. Разговор на трудную тему. – М., 1970. – 62 с.
11. Чучелов Н.И. О половом воспитании. – М., 1964. – 32 с.

УДК 371.14

Матвеева Н.О.

ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТОДИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (1945–1990 РОКИ)

У даній публікації проаналізовано організацією роботи методичних об'єднань у 1945–1990-х роках та визначено мету, завдання, форми і напрямки їх роботи.

In this article the organization of work of methodical associations in 1945-1990th has been analyzed, their aim, tasks, forms and lines of work have been defined.

У нинішній складний період розвитку та вдосконалення освіти сучасна школа вимагає реорганізації управлінської діяльності та вироблення нових підходів до технологічного забезпечення навчального процесу. А оскільки успіх справи відновлення школи вирішують насамперед педагогічні кадри, то першочергового значення набуває проблема перебудови системи підвищення кваліфікації цих кадрів, серед ланок яких важливе місце посідає методична робота у школі. Справжня майстерність вчителів визріває, шліфується тільки у процесі їх діяльності та спілкування. Цим, очевидно, можна пояснити ту увагу, яка приділяється методичним об'єднанням вчителів на протязі всієї історії школи. Роботу в методичних об'єднаннях відносимо до групової творчості, що сприяє не тільки загальному професійному росту учителів, але і розвитку кожного вчителя як особистості, формування тих цінних орієнтацій, які лежать в основі його творчої активності. У процесі спільної діяльності вчителів в цьому випадку формуються спільні мета, інтереси, потреби, ідеї, почуття, тобто все те, що ми називаємо груповою свідомістю. **Актуальність** нашого дослідження визначається необхідністю підвищення професіоналізму педагогічних кадрів; створення умов в сучасній школі для того, щоб кожен вчитель міг найбільш творчо розкрити свої здібності, талант, набути навичок дослідницької роботи, розвивати ініціативу та здійснювати творчий пошук, використовувати передовий педагогічний досвід. **Мета** нашого дослідження – простежити за організацією роботи методичних об'єднань у 1945–1990-ті роки та визначити мету, завдання, форми і напрямки їх роботи. На сьогоднішній день нам відомі дослідження з питань загальнопедагогічної підготовки вчителів (О.А.Абдуліна, Н.В.Кузьміна, В.О.Сластьонін); самоосвіти педагогів (С.Г.Вершловський, В.М.Козієв, О.Г.Мороз, П.І.Підкасистий); управління освітою (В.І.Бондар, В.І.Маслов, В.В.Сагарда); безперервності педагогічної освіти (В.І.Луговий, Є.М.Павлютенков, Р.І.Хмелюк); підвищення кваліфікації педагогів (С.В.Крисюк, М.Ю.Красовицький, О.П.Тонконога, П.В.Худоминський); методичної роботи з педагогічними кадрами (Т.І.Беседа, Г.С.Данилова, І.П.Жерносек, В.І.Пуцов) та інші.

Відомо, що основа знань, практичних умінь і навичок учнів закладається в початкових класах. Аналіз шкіл у період 1945–1990 років показує, що вчителі початкових класів наполегливо боролись за піднесення якості уроків, вміло поєднували навчання з суспільно-

корисною працею. У роботі кращих вчителів мали місце такі методи: самостійні і практичні заняття учнів, спостереження і екскурсії, ручна праця. Вчителі навчали і виховували учнів, готували їх до життя, рослили справжніх будівників світлого майбутнього. Шістдесяті роки стали початком глибокого переосмислення вчителями, працівниками органів освіти і педагогічної науки змісту, форм і методів навчання та виховання підростаючого покоління, оскільки знаменували собою початок нового етапу розвитку радянської школи, різкий поворот в активізації педагогічного процесу і рішучої боротьби проти формалізму в роботі школи. Виконуючи Закон про перебудову системи народної освіти, значну роботу проводили педагогічні інститути, науково-дослідні інститути педагогіки та психології. Вони поліпшували підготовку педагогічних кадрів, а зокрема вчителів початкової школи з тим, щоб у найближчі роки завершити перехід на комплектування всіх шкіл учителями з вищою педагогічною освітою, організовували підготовку і перепідготовку керівників виробничого навчання, підносили науково-теоретичний рівень викладання, працювали над розробкою актуальних проблем навчання та виховання підростаючого покоління [6: 120]. Успішне вирішення проблем, пов'язаних з завершенням переходу до загального обов'язкового навчання, подальшого підвищення якості навчання та виховання, залежало від учителя, його творчої активності та педагогічної майстерності. Управління навчальним процесом вимагало від вчителя не тільки глибоких наукових і професійних знань, але й різнобічних педагогічних умінь, що дозволило б йому раціонально використовувати всю навчально-пізнавальну діяльність учнів, забезпечувати їх навчання, виховання і розвиток на рівні сучасних вимог. Основоположним документом, згідно якого будувалась науково-методична робота у школі з вчителями було "Положення про методичну роботу в школі", в якому визначались форми і методи організації методичної роботи у школі, розкривався її зміст. Положенням передбачалось створення у школах методичних об'єднань, які повинні були допомагати вчителю підвищувати ідейно-теоретичний рівень; оволодівати новими, більш довершеними методами і прийомами навчання та виховання, досвідом кращих педагогів; систематично знайомити з досягненнями наукової, педагогічної та науково-популярної літератури [1, 5]. Висока ефективність діяльності методичних об'єднань забезпечувалась при виконанні таких вимог:

- робота методичного об'єднання повинна була плануватись згідно із засіданнями педагогічної ради, заняттями в галузі політичної освіти, з проблемними і тематичними семінарами, виробничими нарадами;
- вся методична робота будувалась на основі індивідуальної самоосвіти і стимулювання творчих пошуків учителів;
- накреслювалась мета та завдання з врахуванням змісту, загальної направленості роботи об'єднання.

Досліджуючи дану проблему, нами з'ясовано, що в школах міста, дрібні об'єднання, які налічували від двох до п'яти чоловік рідко виправдовували своє призначення. Мала чисельність таких об'єднань не дозволяла їм організувати широкий обмін досвідом. Вважалось необхідним організувати міжшкільні методичні об'єднання, що давало змогу створити групи з десяти чи п'ятнадцяти вчителів, підібрати в якості їх керівників майстрів педагогічної праці, здібних організувати творчу діяльність. Методичні об'єднання вчителів початкових класів часто об'єднувались з предметними комісіями. В роботі об'єднань було багато питань, що потребували спільного розгляду і обговорення. У невеликих семирічних школах, де важко було організувати навіть циклову комісію, вчителів об'єднували з 2–3 шкіл в єдине методоб'єднання. Після ліквідації районних педагогічних кабінетів центри методичної роботи були перенесені в школи. У день роботи методичного об'єднання відбувались пленарні засідання: читались доповіді на загальнометодичні та педагогічні теми ("Про організацію та проведення самостійної роботи учнів на уроці", "Про поточний облік успішності"). Міжшкільні методоб'єднання створювались переважно на базі середньої школи, об'єднуючи вчителів навколишніх семирічних та початкових шкіл. Працюючи разом, педагоги були обізнані зі станом викладання та якістю знань учнів у цих школах, допомагали

поліпшувати навчально-виховну роботу. А отже, міжшкільні методоб'єднання створювали умови для здійснення заходів щодо підвищення рівня всієї навчально-виховної роботи як у середніх, так і в “дочірніх” семирічних та початкових школах; сприяли налагодженню співдружності між вчителями цих шкіл. Така система роботи створювала реальні можливості для того, щоб кваліфіковані вчителі школи могли надати конкретну практичну та теоретичну допомогу іншим колегам, а також давала змогу раціонально використовувати навчально-матеріальну базу шкіл мікрорайону, сприяла активній організації обміну передовим досвідом, допомагала активізувати і розвивати творчу ініціативу педагогів [3: 24]. Зміст методичних об'єднань визначався ціллю, завданнями вивчення предметів, специфікою побудови програми, її вимогами, а також направленістю діяльності даної групи. Відповідно до “Правил внутрішнього розпорядку для працівників загальноосвітніх шкіл системи Міністерства освіти СРСР” заняття шкільних методичних об'єднань проводились не більше двох разів на чверть. Ці засідання давали велику користь, якщо перед їх проведенням організовувались відвідування уроків. На методоб'єднаннях розглядалися такі питання:

- заслухання доповідей вчителів-організаторів уроків;
- аналіз відвідування уроків;
- розробка тематичних планів;
- обговорення новинок методичної, науково-популярної та іншої літератури.

У систему методичної роботи методоб'єднань могли бути включені й інші види діяльності, наприклад: підготовка тематичних планів; підготовка дидактичного матеріалу; лекції вчителів та інших педагогів; підготовка пізнавальних задач і практичних завдань; робота з технічними засобами навчання тощо. Для забезпечення активності всіх членів методоб'єднання, вважалось необхідним давати конкретні доручення для розробки мікротем. З цією метою загальну тему розділяли на підтеми, які розподіляли між учителями з врахуванням їх побажань та творчих можливостей (“Індивідуально-диференційовані підходи в навчанні”, “Індивідуальний підхід до учнів при перевірці домашніх завдань”, “Диференційований підхід до учнів при оволодінні ними нових знань”, “Варіативні завдання для самостійної роботи”, “Використання дидактичного матеріалу для індивідуалізації навчання”, “Індивідуалізація навчання на основі врахування навчальних можливостей школярів”, “Індивідуальний підхід при організації додаткових занять” тощо [2: 41].

Діяльність методичних об'єднань була багатогранною. Тут проводилась копітка робота над удосконаленням методичної кваліфікації вчителів, накреслювались конкретні заходи боротьби за якість уроків, глибокі знання і вміння школярів, за якість виховання; відбувався ефективний обмін досвідом вчителів, досвідчених і малодосвідчених, молодих і ветеранів педагогічної справи. Обмін цей проходив не лише на засіданнях, а й щоденно, в процесі повсякденної спільної роботи вчителів. У кращих школах, в зв'язку з цим, діяльності методоб'єднань надавали виняткового першочергового значення, піклувались про їх згуртованість та дієздатність, про зміст їх роботи. Методичні об'єднання були тісно пов'язані з роботою педагогічної ради, оскільки в практиці своєї роботи їм доводилось працювати над тими ж питаннями, які розглядала і вирішувала педагогічна рада школи. Це стосувалось насамперед питань загальної педагогіки та психології, методики викладання. Робота педагогічного колективу у цьому напрямку була ефективним засобом боротьби за методичну озброєність вчителів, піднесення рівня навчально-виховної роботи в школі. Тематику роботи методичних об'єднань вчителів початкових класів складали:

- виховання у дітей бережливого ставлення до громадської власності;
- боротьба класу за повну успішність учнів;
- допомога вчителя у вихованні та навчанні дітей в сім'ї.

На методоб'єднаннях обговорювались конспекти виховних бесід, які мали проводитись: “Дружба і товаришування”, “Відповідальність учнів”, “Ввічливість і пошана до старших – обов'язок радянського учня” та інші [4: 31]. Крім опрацювання загальнопедагогічних завдань в роботі методоб'єднань важливе місце займало обговорення підсумків навчально-виховної роботи і стану успішності учнів. Сюди треба віднести звіт

учителів, класних керівників про свою роботу; аналіз стану викладання окремих предметів і якості знань та навичок учнів; обговорення відвіданих уроків; обговорення результатів контрольних робіт тощо. Дана ділянка роботи давала можливість краще бачити позитивне й недоліки в роботі окремих вчителів, накреслювати конкретні заходи поліпшення стану викладання, краще планувати свою роботу кожному вчителю. На засіданнях методичних об'єднань у багатьох школах періодично заслуховувались звіти окремих вчителів про їх роботу, які повинні були допомагати виявляти та усувати недоліки в діяльності, популяризувати кращий досвід. Звітували вчителі, як правило, про роботу з невстигаючими учнями, про виконання програмного матеріалу, про використання наочності. У деяких школах заслуховували ще одного-двох співдоповідачів. Вони попередньо ознайолювались з роботою вчителів: відвідували уроки, переглядали учнівські зошити, класний журнал, поурочні плани, конспекти. Це, в свою чергу, давало змогу об'єднанням більш об'єктивно судити про того чи іншого вчителя. Після перевірки й обговорення звітів, методичне об'єднання приймало відповідне рішення.

Одним із важливих заходів у діяльності методоб'єднань був колективний аналіз підручників та програм. Це методично озброювало вчителів, координувало їх дії, забезпечувало єдині вимоги до учнів. Наприклад, у ряді шкіл Київської області аналіз програм проводився на початку начального року. До нього готувались всі вчителі. В процесі обговорення аналізувались і пояснювальні записки до програм, намічались шляхи піднесення якості викладання, принципи побудови уроків у початкових класах. Значне місце в роботі об'єднань посідало методичне розроблення окремих тем навчальних програм, найбільш складних щодо змісту і важких з методичного боку. Це допомагало вчителям глибше усвідомити ідейно-науковий зміст і цілеспрямованість окремих уроків, знаходити ефективніші прийоми і методи подачі навчального матеріалу, забезпечувало активність і самостійність учнів у засвоєнні знань і набутті навичок. Робота методичних об'єднань вчителів будувалась таким чином, щоб кожен вчитель виконував якесь певне доручення: готував доповідь з досвіду роботи, складав методичну розробку певної теми навчальної програми, працював над планом і конспектом відкритого уроку, текстом контрольних, матеріалом вправ тощо. Опрацьовані вчителями матеріали і обговорені на методичному об'єднанні, відповідно коригувались і використовувались у практичній діяльності [5: 17].

Отже, тематика і характер роботи методичного об'єднання вчителів початкових класів повинні були відображати конкретні умови роботи школи, стан навчально-виховної роботи і успішності учнів. Звідси зрозуміло, що не можна було встановлювати єдину тематику для методоб'єднань всіх шкіл, хоча й необхідно було використовувати досвід роботи окремих з них.

Значну увагу приділяли методичні об'єднання практичним заняттям вчителів, оскільки, щоб прищепити певні практичні навички, педагогу необхідно було самому оволодіти ними. Важливою ділянкою роботи була організація взаємовідвідування уроків, організація відкритих уроків та допомога молодим, малодосвідченим вчителям. Взаємовідвідування уроків і практичних занять насамперед було дійовою формою допомоги малодосвідченим вчителям, формою вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду. Поряд з цим воно сприяло здійсненню контролю за роботою вчителів, виявленню недоліків у навчально-виховній роботі, боротьбі за піднесення якості навчання та виховання. Методичні об'єднання зобов'язували кожного вчителя протягом чверті відвідати певну кількість уроків і доповісти про свої спостереження на засіданні. Така постановка питання сприяла прояву ініціативи вчителів, їх власному вибору, хоча подальше звітування перед методоб'єднанням змушувало ставитись до справи серйозно. Метод порівняння давав кожному педагогу багатий матеріал для висновків щодо своєї діяльності і роботи колег. Часом взаємовідвідування уроків використовувались і як засіб контролю. Фіксування їх мало важливе значення у методичній роботі школи, оскільки давало змогу судити про зростання вчителя, вдосконалення його педагогічної майстерності порівняно з минулими роками. Щодо відкритих уроків, то поряд з методичними об'єднаннями ними займалась дирекція школи в

особі завідуючого навчальною частиною. Як показував досвід, відкриті уроки часто були одним з етапів роботи всього педагогічного колективу чи методичного об'єднання над певною проблемою, що мала місце у даній школі. Окрім цього, відкриті уроки поєднувались з підготовкою доповідей, які слухались на методичних об'єднаннях або педраді. Це все давало позитивні результати у теоретичному збагаченні педагогів.

Основним засобом підвищення науково-теоретичного рівня, вдосконалення методичної майстерності була самоосвіта. Практика показувала, що колективна методична робота у школі була плідною тоді, коли їй передувала наполеглива індивідуальна робота вчителів. Готуючись до уроків, педагоги використовували газети, журнали та іншу періодичну літературу; намагались поєднати викладання матеріалу з сучасністю; ознайомлювали дітей з діяльністю уряду тощо. Методичне об'єднання вчителів початкових класів доручало кожному з педагогів слідкувати за одним або двома періодичними виданнями (“Початкова школа”, “Учительская газета”, “Советская педагогика”, “Радянська школа”, “Сім'я і школа”) і раз на чверть інформувати об'єднання, коротко рецензуючи прочитане, що можна використовувати в практиці роботи. Окрім цього, вчителі приймали участь в обговоренні книг, брошур, статей тощо. Ознайомлення з педагогічною, методичною літературою за допомогою інформування про прочитане, обговорення окремих статей, рецензування спеціальної, фахової та дитячої літератури і прийняття в зв'язку з цим відповідних рішень на засіданнях методичного об'єднання сприяло піднесенню кваліфікації педагогічних кадрів. Учителі, таким чином, не витрачаючи багато часу, мали можливість завжди бути в курсі сучасної педагогічної думки, знайомились з педагогічними і методичними новинами, впроваджували в своїй практиці все нове, прогресивне, творчо вдосконалювали власну педагогічну майстерність.

Підводячи підсумки, можемо сказати, що методичні об'єднання вчителів початкових класів відігравали вирішальну роль у багатогранному і складному процесі підвищення фахового, ідейно-теоретичного та культурного рівня педагогів. Саме вони допомагали вчителю у вирішенні проблем, які були пов'язані із здійсненням перебудови школи: зв'язку школи з життям, удосконалення форм і методів навчально-виховної роботи; подолання формалізму і штампів у роботі школи тощо. В свою чергу методичні об'єднання допомагали керівництву школи у виявленні елементів творчості педагогів та удосконаленні всієї структури науково-методичної роботи. Для вчителів у період 1945–1990-х років організувались диференційовані (тематичні, цільові) курси, творчі семінари, школи передового педагогічного досвіду, університети педагогічних знань. Проте, найбільш ефективною та дієвою формою були саме методичні об'єднання, які надавали допомогу кожному з вчителів на власному робочому місці, без відриву від школи, педагогічного колективу. Слід відзначити і наявність у роботі методичних об'єднань ряду недоліків. Сюди можемо віднести: відсутність конкретності, ціленаправленості, чітко сформульованих принципів методичної роботи; недостатнє застосування системно-структурного підходу до вдосконалення особистості вчителя, розвитку його творчої активності. Як бачимо, історико-педагогічний характер дослідження дає нам змогу виявити все те позитивне, що було в роботі методичних об'єднань та використати досвід минулого на сучасному етапі розвитку школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Деминцев А.Д. Организация методической работы в школе на основе развития творческой активности учителей. – М.: 1974. – 28 с.
2. Из опыта работы в начальных классах. – С.: Крымиздат, 1955. – 44 с.
3. Кіндрат К.П. Методична робота в школі. – К.: Радянська школа, 1958. – 129 с.
4. Колосова К.А. Школи України на новому етапі. – К.: Радянська школа, 1960. – 89 с.
5. Методична робота в школах Київської області. – К.: Радянська школа, 1957. – С.16-28.
6. Перспективний план науково-дослідної роботи з педагогічних наук в УРСР на 1959-1965 роки. – К.: 1960. – 136 с.